

A SIRALOMVÖLGY

BRASNYÓ ISTVÁN

Talán 58 húsvétja volt, és nem nőttek szárnyaim — pedig meg voltam győződve róla, hogy ekkorra ki fognak nőni; valami mégis megakadályozta. Ez igen kellemetlen volt, mert továbbra is gyalogolnom kellett, amúgy pedig erős, kékellő szél fújt, s ha megpergetem a világtájakat vagy magam tesztek néhány fordulatot az ég alatt, akkor felidézhetően északi, északkeleti vagy északnyugati irányból, vagy mindenhonnan egyszerre, de az bizonyos, hogy déli irányba: szárnyaimtól kapta ezt a sarkítást, vezédtollaimon tört meg, amelyek néha fel-felzúgtak, mint az eolhárfa, közérzetem tűrhetőnek, jónak volt mondható, az égbolton nagy magasságban cirruszok álltak, két szép szárnyam bordázata. Milyen pénzeken élhettem? — ez külön gond, hány helyen laktam — külön gond, 58 volt-e valóban, vagy hányat is írtunk? — nem felidézni akarom, hanem megragadni, mert most már semmi csatangolnivalóm sincs arra, a szárnyakból maradt valami, bár ezt is teljesen alaptalanul állítom: gyalogolnom kellett.

Nem volt, aki bámuljon, hosszan nézzen utánam, teljesen egyedül voltam, tíz kilométeres körzetben senki, mintha az égből zuhantam volna ide — vagy ide is, meg oda is —, de az utakkal tisztában voltam, korábbról vagy későbből, föltehetőleg korábbról, mert amikor utóbb átmérték, átszabták vagy áthelyezték az utakat, ezt kénytelen voltam észrevenni, bár nem tudom, mi vezérelhet valakit az utak meggondolatlan áthelyezésére: olyan, mintha régi térképeket szabdalna, serkentve a hirtelen fellendülés vágyától, talán a repülésétől? Elrugaszkodás...

Ezektől a tágas térségektől nem jött meg az eszem, inkább szétfolyt, mert nem volt, ami behatárolja, folyt a vetések közé, ahogy keresztülváltam egy végtelen táblán, a búza már bokáig ért, ahogy

lenéztem a földre, láttam, hanem hogy milyen nadrág lehetett rajtam — bő, sötétkék és zsírpecsétetes, lassanként beleivódott a szélből felkorbácsolt por is, ettől fojtogató szaga lett, és libegni kezdett. A fejemen meg hülye sapka, a francia, az olasz, a helvét hadseregé, kiegészítve egy egyéni behajtással, hogy el ne sodorja az az erős szél, mint a szárnyamat.

Itt laksz hát, gazember.

Látszanak már a fák Siralomvölgyemben.

Egyénien, sebesen, magabiztosan közlekedek, az éjszakában azonban több bajom van, hogy fának megyek vagy falnak megyek, valaminek mindig nekiütődöm, beleesek valamibe, ficamodok, tekeredek, csak még kútba nem estem, kész szerencse — ezért aztán igyekszem nem is mozdulni, nem biztonságos hely ez.

Az az érzésem, hogy jó darabon minden kipusztult itt a földből, kiette valami hozzám hasonló szárnyas lény, mégpedig éjszaka, de ez nem az én gondom, csupán a megfigyelés: ha kilépsz az ablakon, mintha mindjárt a mezők közepén járnál, a siralomvölgyi mezőkén, amelyeken kiapaszthatatlan utak csorognak végig, akár a sáros könnyek, és ez a sírás is a szélben, kénytelen vagyok megállapítani, hogy szárnyaim hangja, ha jobban széttárom őket. Ősidők óta.

Ősidők óta itt a vackom, ebben a délibábban, amely apró, finom rángásokkal igyekszik a régi Kutas romjai fölé, ahol sejteni lehet a fölszín alatt, de ez megint csak a szárnyaimat juttatja eszembe, ez a női has vonaglásához hasonló rángás a levegőn keresztül, s most szárnyra kapva elveszni benne vagy legalábbis belemérülni, arra az időre, amíg megérkezem, hogy újra elmélyedjek tanulmányaimban: inéhészkedem ugyanis, a tökéletes társadalom elméletével foglalkozom gyakorlatban, futólag, tetemes mértékben tartva attól, hogy egyszer ezek a rovarok agyon fognak marni, nem mindig állítható róluk, hogy barátságosak, még egymást is kirabolják, és züllöttek, züllöttek, letelepszének rajban a sövényre, és várják, hogy befogjam őket, de különben ki lehetek én a számukra? Teljesen ismeretlen.

Teljesen ismeretlen vagyok errefelé, s ahogy itt mindegyre előbbre lendítem magamat, egy gledicsiát már messziről felismerek, abban viszont már erősen kételkedem, hogy a mostani időkből, mert csak mennyit nőtt, s ha az ágai közé zuhannék, mert mindig ügyetlen voltam, amíg bele nem járódtam vagy bele nem törődtem valamibe, egészen addig, bármi is legyen az, lovagolni is úgy tanultam meg, hogy ott voltam én meg ott volt a ló meg ott volt az út,

és addig a pillanatig annyit sem tudtunk egymásról, hogy külön-külön léteünk, és most ezt valahogy egybe kellett mosni, s azt nem állíthatom, hogy ez kimondottan csak rajtam múlt, ez a másik utazás télvégi hóolvadáskor; jó fél napot kellett rá számolni, egyszeri pihenővel, és az egyszer már megtett, fölületesen ismert úttal sötétedéskor, majd sötétedés után, közben kis ügetős szakaszok vannak csak, vágta semmi, előrelátásból, ami igen helyesnek bizonyult, a földek fenekestül felfordultak, fortyogó sár volt a világ egy olyan darabon, amit gyalog nem lehetett volna egyáltalán megtenni, s helyenként a horpadásokban mély vizek, a fenekük megint csak eleven sár: kellemetlen szaglászó vagy leszeggett nyakú lovon ülni, az ember elveszíti a biztonságát, s akaratlanul is egészen hátradől a nyeregben, a lábával igyekszik támaszt keresni magának, lábfejét egészen előrenyomva a kengyelben — s a világ legtehetlenebb, legszánalmasabb mozdulata a nyeregkápába kapaszkodni.

Nos, az említett idők a következőképpen állhatnak velem: egy gledicsia nem terebélyesedhet csak úgy oda az emlékezetembe a Siralomvölgy szélére, körös-körül a búzaföldekkel — nem, itt szó sincs még a kalászról, mindez még csupán hipotézis —, törzsének átmérője majd egy méter, aminek eléréséhez 100—150 évre van szükség, tehát ezt a kort el kellett valahol tölteni, ha elültetését a saját sarjadásomnak tekintem, s mivelhogy nem nyúlárnyékról van szó, erősen kételkedem a mostantól visszafelé számított mindenkori magányosságában, meg hogy a jövőt illetően még sokáig itt lesz, véletlennek a múltat kellene tekinteni, a jövő, az már bizonyosabb, és különben sem siralomvölgyi fa, habár annak sincs kifejezetten határ szabva, valahol ott kezdődött mindig is, ahonnan már látsozott.

A birkák most nem jártak, nem látszottak az udvaron, vagy kinn voltak valamelyik legelőn: ilyenkor, tavasszal, csak a külső legelő jöhetett számításba, a falun túl, a beláthatónál jóval nagyobb távolságra, keleti irányban: a kikövezett gangról csupán a napfelkelte volt látható, erre emlékszem, mert itt vetették meg gyermeki vackomat, a kőre, jókora darabon ez volt az egyetlen szilárd terület, mint tutaj lebegett velem, két lépcsőn kellett rá fellépni — alattam bunda, fejem alatt párna, még a déli, tűző nap illatával, és itt ütött rajtam a hajnal is, az a vasízú derengés, ahogy szüremlett a konyhakert felől, a fák már öregek voltak, magasak, nitkás lombúak, néhány év múlva ki is vesztek, s a kerítéssel együtt el is tüzelték őket valami kemény földi telek sugalmazására, amelyeket a takaróm

már nem tudott visszatartani, miután levették rólam s a harmatos napra terítették, de mindenesetre maradt most már a fényesség, a kitárt birkaakol, a birkákat még sötétben hajtották a legelőre, s ott, a hőségtől szinte kavicsokká keményedett ürülékszemek között láttam meg először a pisztolyt, egyszerűen csak odavetve, mintha valaki az imént használta volna, matt fényű volt, sehol egy rozsdafolt rajta, s úgy guggoltam mellé, hogy az agyánál fogva egyből felkaphassam, mohón, mintha szükségem lenne rá, és egyből magamnak szegezsem, s így várva, tartva ki perceket, kerestem testemen a legérzékenyebb pontokat, amíg csak a guggolástól el nem zsibbadt a lábam, majd felegyenesedve tekintettem csak széjjel, hogy figyel-e esetleg valaki, de senki sem volt a közelemben, a kerítés mögött egy-egy méh húzott röptével hirtelen sárga sávot a láthatár fölé emelkedett sugarak közé, s a pisztolyt még mindig kezemben tartva lopakodtam el a galambdúcig, a galambok még nem riadtak fel a jöttömre, és akkor kezdtem csak szemügyre venni, a nap világos órájában, kifordítva a dobját, amely teljesen üres volt, már a kilőtt töltényeket is kilökdösték belőle, de a cső belseje még fénylett, az ütőszög hegyes, hosszú volt, nem volt rajta nyoma a kopásnak, tehát használható volt, és valami módon használnom is kellett volna, ha már nem tudtam magam ellen fordítani; kiagyalni azonban képtelen voltam bármit is, álmosnak éreztem magam, úgyhogy odatettem a megsárgult léckeretek közé, amelyeknek kifeszített drótszállaira már csak a múltépet kellett volna rápréselni, volt vagy két kaptarra való belőlük, kis- meg nagy-Boczonádi méretű, de én ebből az egészből csak a hálót szerettem az arcom előtt, attól olyan érzésem volt, mintha vívni készülnék.

Azután később, amikor már a birkaakolnak sem volt nyoma, egyáltalán alig maradt nyoma itt bárminek is, komoly, megdöbbenő tékozlás folyt, csak két nagy szitafejű gyerek került, két kislány, le sem guggolva pisilte meztelenül végig a ház előtti lejtős részt, ahonnan minden lefolyt, hosszan, villogón, kislányoktól telhetően szép ívben spricelt a vizelet a délelőtti sugarak közé, aligha volt mit magukra venniük, a szülők, mondhatni, mindent elbasztak, ott rohadt meg a földben vagy a szárán, aminek meg enni kellett volna adni, éhen döglött az akolban vagy a jászolnál, a macskák éhen veszttek, a kutyák megették a békát is: tehát itt egy éjszaka, a galambdúc alatt az ágaskodó lóval, míg dühítő lassúsággal előkeverednek, hogy átadhassam nekik a pénzt, amit rokonok küldtek, a galambok a sötétben most felriadnak a kifosztott galambdúcban, úgy

látszik, éjszakára visszamerészkedett egy-két pár, csupa rémült, fejvesztett csapdosás a röptük, már vakon, fejtellenül, mintha a nyakukat tekerték volna ki; ezt nevezném én szárnyalásnak, igazi, jellegzetes siralomvölgyi szárnyalásnak, s ha 58 húsvétjára megkapom a szárnyaimat, valószínűleg énrám is ugyanez vár, előre és visszafelé, sejtmem sincs, hogy abban a pillanatban melyik irány lett volna számomra a kedvezőbb, még ma sem vagyok biztos abban, hogy a legkézenfekvőbb, a pusztta helyváltoztatás mellett döntök, amennyiben adódik másik lehetőségem is, de valójában nem adódott sem akkor, sem később, amikor már *csakugyan* szerettem volna, most már végleg mindegy, hogy mit vagy hogyan, de ez igencsak egyszerű volt, hogy óhajaimban végleg a fegyver és a szárnyak között maradtam mindvégig Siralomvölgyemben, viszonylag kevés lehetőséggel az elmélkedésre, miközben egy s más, ami oda köthetett volna, a völgyön kívül elszakadt bennem.

Lakhelyeim, búvóhelyeim vagy tartózkodási helyeim nagy körben gyűrűztek széjjel innen, a folytonos visszatérésen kívül alighanem semmi sem volt itt bizonyosnak vehető, csak a siralomvölgyi part a távolabbi koronafával, amelynek csúcsa felért abba a magasságba, ahol tartós volt a légmozgás, jelezve a különböző áramok becsapását, amíg csak meg nem jött a nyárvég, akkor teljesen megállt a levegő, szorítani kezdte a fejemet, és általában elűzött innen, vagy talán az éhezés kényszerített mozgásra, előre meghatározhatatlan irányba, a történelembe vagy a történelem felé tettem lépéseket, gyalogolva ezeken az utakon, ahol mindig is gyalogoltak, masíroztak, vonultak, lévén, hogy kulcsfontosságú út vágta ketté völgyemet, réges-régi hadiút, amelyre gyakorta kénytelen voltam rátérni, de nem csupán a telek elől menekültem el innen idejekorán, hanem ha vizet akartam látni vagy bármi mást, végül a fegyverrel együtt, amellyel ugyan lőni nem lehetett, de arra jó volt, hogy ott legyen az oldalsó zsebemben, amíg csak rá nem untam, hogy húz, megváltoztatva súlyával a járásomat: az ötvenes éveket így kocogtam végig, tizenvalahány lakhelyet tartva fenn több-kevesebb állandósággal, állandóan körözve a völgy körül, kisebb-nagyobb távolságra tőle, mintha a pusztulásomat vagy végzetem beteljesedését várnám tőle, pedig ott sohasem betegedtem meg, sőt sérülések sem értek, a méhcsípés volt a legsúlyosabb kellemetlenség, de ez még elviselhetőnek számított a másutt felszedett kórságaim között, amelyekből túlságos érzékenységem miatt napokig nem tudtam kilábalni — mintha pajzs lett volna mögöttem, ahová véglegesen kiábrándulva bármi-

kor visszaszaladhatok, ott aligha talál rám valaki is, magamnak kellett mennem mindenért, keresztül a vetéseken vagy a sáron vagy a hetek alatt felgyülemlett havakon, vasútról három-négy órányit, de másfelől sem kevesebbet gyalogoltam ahhoz, hogy elérjem, olykor csak érintve, mert közben más ötletem támadt, de ha innen kellett valamiért mennem, az mindig messzebbnek tűnt, pedig mindent összevetve sohasem szerettem ott, de lévén több alakú, s ezzel arányosan többféle korú, elviseltem ezt a lényemet is, mert más helyzetekben és másutt egészen más módon voltam én azzal, hogy megmaradásom úgyszólván időszakos vagy bántóan egyéni jellegű, s úgyszólván el fogok enyészni abból a korból, amelybe belecsöppentem, s valamennyi korban ugyanez a sorsom, mert bizonytalankodom a jelen időben, s egyáltalán túl korán megmutatkozott mindenütt a bizonytalankodásom, az a különös időhúzás, amely tulajdonképpen nem ismerte az időt, sem a közelebbit, sem a távolabbat, a jelennél pedig megtorpant, ha volt neki miért megtorpannia, s általában akadt, egy-egy kép erejéig, amely túl nehezen akart múlttá fakulni, a jövőbe meg nem állt szándékában átáramlani, egyszerűen megrekedt, akár csak én, de nem az időtlenségben, hanem a valóságban, ebben kellett akarva-akaratlan egzisztálnom, míg *mások!*, ám ha már a különben nem, de a számomra mindenképpen fiktív jelen időnél tartunk, másokkal én itt aligha törődhettem; nevük talán volt, már amennyiben én kedvelhettem a nevüket, és bizonyos figyelmet is szenteltem nekik, a velem szemben kinyilvánított indulataik szerint, ilyen szempontból nem tekinthettem őket fiktív egyéniségeknek, személyiségeknek, sem alakoknak, hiszen képesek voltak hatni, tevékenykedni, tekintet nélkül az én akaratomra, s általában ezt untam meg bennük, vagy ez keserített el, amikor távozásra szántam magam valahonnan, bár emiatt többszörösen kerültem zsákutcába és kilátástalan helyzetbe is, mint egyén, mint részes, mint cselekvő — vagy csak egyszerűen bosszantott a részvételem vagy a puszta helyben maradásom, bár gyakorlatilag semmi okom sem volt a távozásra vagy a helycserére, ám híján a ragaszkodásnak — a hozzám való ragaszkodásra gondolok —, fölöslegesnek éreztem magam az éppen adott viszonyok közepette. És mily gyakran! Mily gyakran kerültem olyan helyzetbe, hogy szárnyra kellett volna kapnom; ha akkor is onnan látom a Siralomvölgyemet, ahonnan a gledícsifa tövéből nyílik rá kilátás, ahogy a házból csak a négy puszta fal marad, meg előtte hivalkodón az elnéptelenedett galambdúc; no, igen, és az utat még egy darabig nem

nötte be a fű, mert a keréknyomokat még jó ideig mindig kimosta az esővíz, amely a partoldalban tartott az út felé, de fokról fokra az is feltöltődött lepergett mézdarabokkal meg töredezett csigaházakkal: a föld még mindig teli volt csigaházakkal, egy réteg ahogy megbomlott, utána a többi is engedett.

Ilyesvalami játszódott le a fejemben is: vegyük csak 1950-et, ott indul a morzsolódás, talán egy nyolcméternyi hosszú fehér-fekete film látványával: egy sor traktor tart valahová, a korszaknak megfelelően, s odakinn is traktor fejleszti az egyenetlen feszültségű áramot, a tábori vetítőt a szilveszteri ünnepekre hozták, s íme, még világosan elszakadt a film, mehet a tömeg a templomba, hálaadásra, az alkonyat nagyon vörös és tiszta, porzik alatta az út, a templomba a nép nem fér be, kívül tolonganak, hirtelen mindenki nagyon szereti istenét, csak egy pillantást vetek erre is — alighanem megint elcsatangoltam, de joggal, mert a napokban papírra vetetem életem első szabadon fogalmazott mondatát, rossz útra tértem, mert disznóságot írtam le, de mindenképpen gonosz szerettem volna lenni, s meg voltam róla győződve, hogy némi kitartással, ez sikerülhet. Íme a bizonyíték: kölcsönkért pánsípot fújtam, s a jobb zengzet kedvéért a kút fölé hajoltam, döngött tőle a hűvös mélység, s amikor végül eluntam, a sípot a sima tükörbe ejtettem, hogy összetörjön. Szinte meg sem kottyant neki, kevésen múltott, hogy dühömben utána ne vessem magamat. Mentségemre a véletlent hozhatom fel csupán, de ekkor még nem jártam a Siralomvölgyben, és nem tudtam, mekkora áttetsző leple a szándéknak a véletlen, ilyen címen a siralomvölgyi horpasz peremén 1943-ban katonafegyverrel meggyilkoltak egy gyermeket, nem az én pisztolyommal, mert abból valószínűleg akkor is hiányoztak a töltények, hanem valóságos mauser puskával, hogy „hátha attól megijed”. Egy gyermeket, aki a téli délutánban az ott telelő jószágot ment megetetni a Siralomvölgyembe, egyszerűen lelőttek, valahol a svábok szállása felett; amikor már többször jártam ott, a helyet senki sem mutatta meg, állítólag „nem emlékeztek”: itt is lassan bogozódni kezdett valami, amit én nem értettem azonnal, és ha mindent összevetve — ha azokat a férceket mind összekötözzük, ami ott legombolyodott rólam — bárki is a végére tudott volna járni ennek félévnyi időtartam alatt, akkor bizonyára még tőlem is példátlanabb elfogódottságban kellett volna élnie, kész jellemrajzokkal és életrajzokkal az adott időre vonatkozóan, amivel kezdetüket is vették volna a nehézségek.

A Siralomvölgy azonban bolygó és szintén elcsatangolt lelkekkel volt tele, akik éjszaka letépték a tyúkok fejét, és kiitták a vérüket, megrágták a pulykák varacskos nyakát, nemigen lehetett tőlük szárnyasokat tartani, és egyáltalán azok az éjszakai zárkózások, az én vackom csak kísérletként került a kövezetre, ugyan elúszik-e velem a tutajja, de nem úszott el, tehát én nyugodtan mozoghattam itt, nekem nem voltak ellenségeim, nem akadt semmi, ami bánthatna, és miután fegyverem is került, már nem is félttem attól, hogy bánthanak, tulajdonképpen soha nem is találkoztam velük, nem zaklattak, nem háborgattak, de kézzelfogható nyomukat gyakorta lehetett látni ürülékkupacok formájában, főleg száraz időben: hogy a teleket, mondjuk, hol töltötték, nem tudni, de gyakori jelenlétükről sok egyéb is tanúskodott, a sövény összefont ágaitól az eltört tetőcserepekig minden, nem is beszélve az éjszakánként elszabadult állatokról, amelyeket azután hajnalig hajkurászhattak és nyergelhettek, le-fel száguldoztak rajtuk a Siralomvölgyemben, mint régente, de kinek a számára régen, az enyémre-e vagy az övékére — ez volt az egyik legfontosabb kérdés, hiszen sohasem találkoztam velük, ettől vagy megkíméltek, vagy óvakodtak a velem való találkozástól valami előttem is ismeretlen tulajdonságom miatt, mert ez föltétlenül volt, és bizonyára meg is van, csupán nem számolhatok vele, amikor nem is tudom, mi legyen az. Egy olcsó dolog mindenestre összefolyt ott, oda torkollott, és úgy kellett viselkednem, mint akit lépten-nyomon ellenőriznek, de legalábbis figyelnek, szemmel tartanak — ez távozásaimra feltehetően nem vonatkozott, tehát a mozgásomat nem befolyásolták, vagyis az agyamba nem tudtak belehatolni, az orromon keresztül biztosan nem, mert mindig eldugult, de bizonyára találtak volna más módot, ha ez kimondottan szándékukban áll, ám lehetséges, hogy engem pusztán hírnöknek használtak, tudván nagy mozgáskészségemről, és csupán a jeleket karcolták rám, az arcomra vagy a bőrömre, durva arcom erre kifejezetten alkalmas volt, meg a féktelenségem, hogy apróbb horzsolások mindig voltak rajtam, valami összekapart, ág csapódott a bőrömnek, mert sohasem kíméltem magam különösebben, ha a magam érdekében cselekedtem, s ez az érdek mindig valahonnan belülről indult ki, belső indíttatású volt, s én pusztán engedelmeskedtem: tehát volt az a film, ami elszakadt 1950 szilveszterén, a hálaadás előtt, ahol rengetegen voltak, s mire a vetítés megkezdődhetett, futtában végeztek is istennel, véget ért az ügyfélfogadás a templomban, én ezt mind világos fejjel néztem, amíg csak tüntülve el nem robogott a

templom előtt a répavonat, s ha már úgyis elcsatangoltam, felugrottam a legutolsó kocsi ütközőjére, hogy az elcsatangolás látszatától mentesítsem magamat, hiszen utazom, és valóban meg is tettem így 300—400 métert, s akkor leléptem, mert a hátsó kocsi nagyon himbálózott, s megint ott voltam a filmvetítésnél, de még mindig nem sötétedett be, a börtönnek használt épületből épp akkor engedték ki a foglyokat, letartóztatottakat, őrizetéseket, mindegy, nevük ugyanis nem volt, „arra a néhány napra”, különben is akkor törtek volna ki, amikor akarnak, csak azért voltak béketűrők valamennyien, mert sejtelmük sem volt róla, hogy miért vannak ott, időnként ugyanis néhány aktivista összejárta a határt, és beteretelt bizonyos embereket, akikre azután nyomatékosan ráparancsoltak, hogy maradjanak ott és várjanak a sorsukra, míg megérkezik Brasnyó elvtárs vagy valaki, aki mérvadó az ügyükben — Brasnyó elvtársnak viszont most egyéb dolga lehetett, az érkezése semmiképp sem volt várható a hálaadás utánra, úgyhogy az őrizetések csak azt fájlalták, hogy nem lehetek ott a hálaadáson, de hát nem is voltak megfelelően öltözve, börtönbe és nem templomba menéshez voltak öltözve, rongyosan az ember meg nem járulhat isten színe elé, mosdatlanul, kérgesen, borostásan, így csupán Brasnyó elvtárs színe elé járulhat — ki más lehetett volna Brasnyó elvtárs, ha nem én? — ezt próbáltam utóbb ugyanis elérni, de mindig morogva leintettek, „ne baszd meg már”, vagy ügyet sem vetettek rám: látszott már, hogy hiányzik nekem a Siralomvölgyem, de oda egészen hosszú út vezetett, oda nem lehetett elmenni vagy elutazni, oda csupán megérkezni lehetett, és még évekig merőben másfelé vezettek az útjaim, közben átmentem néhányszor a siralomvölgyi hadiúton is — Savoyai Jenő herceg főserége erre vonult fel a zentai csatához, de seregek mindig mozogtak, és főként menekülők árasztják el emlékezetemben az út egész hosszát —, de eredmény nélkül, pedig kerestem valamit, de nem azt, amit találtam: egy ízben egy fészekaljnyi fürjcsibe menekült előlem, futott a tojó után, amely nem repült fel, nem hagyta magára a csibéket, vagy nem tartott tőlem, nem talált azok közé tartozónak, akik letépdésik a szárnyasok fejét, és a véruket isszák — hogy ilyesmi létezik, csak a Siralomvölgyemben tudtam meg, illetve győződtem meg róla a tulajdon szememmel; hanem most még mindig a kudarcba fulladt filmvetítésnél tartunk, a traktorok elmerültek a vásznon, és nem jöttek vissza, pedig hátrafelé forgott a kerekük, különben is a traktorok voltak a számunkra

az egyedül üdvözítő dolog, a gépállomások parkja igen vegyesnek volt mondható, a konfiskált Hofherrok és Lanz-Bulldogok képezték a gépparkok gerincét, azután az UNRRA-tól érkeztek amerikai petróleumüzemelésű Oliverok, meg melléjük Styerok, feltűnt még egy-egy kék színű Fordson Major és végül néhány Pionir, és hogy az egész közé honnan keveredtek a narancssárga Renault-k meg Farmalok, azt már senki sem tudta, az embereket az izzófejes traktorok kezelésére képezték ki, azt kellett a legjobban tudni, de megvoltak még a gőzgépek is, csépléskor, de ezeknek még a régi legénységük volt, és azt, hogy hogyan kell velük biztonságosan bánni, mindenki gyerekkorától kezdve sajátította el, csak a háború alatt kellett rájuk vizsgázni Újvidéken, amelyen mindenki meg is bukott, de ez aligha zavart valakit, ám az is lehet, hogy már előbb is vizsgázni kellett, mert közszájon forgott néhány kupleráji történet az újvidéki bordélyházak valamelyikéből, ahol annak idején 20 vagy 25 dinár volt a tarifa, ezt bizony sokallta a nép, ennyit *elbaszni*, viszont szabott árak voltak, hát nem is ment nekik valami jól, ettől függetlenül a város most tele lehet vén kurvával, különben meg nem az én dolgom ezt eldönteni, 1950-ben fiatalabbak lehettek még, kalapot viselhetek meg műgyöngysort, és az ajkukat is kárminozták meg elhelyezkedtek valahol, a Drapšinban vagy másutt, akármelyik jó intézménynél, a Betonnál, amelynek még szállása is volt a siralomvölgyi legelőrészeken túl egy alkoholizmustól jórészt degenerálódott családdal, most ez külön kérdés, hogy ők tartották-e el azt a családot vagy a család látta el a gyárat különböző terményekkel, kölestől kezdve kukoricáig, mindenesetre volt egy pár magyar szürke villás szarvú ökrük, lovaik nem voltak, s elég nehéz azt is elképzelni, hogy min éltek, ők is meg az ökrök is, amelyek különben is nyilvánvaló pusztulásra voltak ítélve: az utolsó párat messze onnan, Siralomvölgyemtől délre láttam, évekkel? — hét-nyolc évvel később a valamikori készülő röptér lucernaföldjein vagy szénakazlainál, amikor völgyemben már otthonosan fordultam meg időről időre, habár számos kísérlet irányult az ettől való eltérítesemre; ekkor már magam is vezettem traktort, végigpróbálva valamennyi típust: a legjobbak a Pionirok maradnak örökre, hathengeres benzomotorjuk volt, ügyelni kellett a sebességükre, és az a néhány másodpercnyi látványuk a kifeszített vásznon, ahogy sorra elrobogtak azal a feltűnő ringással-rugózással, közelebb vitt akkori, későbbi vagy megállás nélkül tartó jelenemhez, amelyben majd sohasem fogom feltalálni magamat; akkor csak annyit láttam, hogy alkonyodik, és

a volt őrizetesk széjjeloszlanak, kettesével-hármasával tartanak hazafelé, megnyugodva immár, mert nem valószínű, hogy a legközelebbi alkalommal is őket szemeli ki a sorsszerűség erre a meghatározhatatlan szerepre, amelynek törvényes fedezete természetesen nem volt, olyannyira nem, hogy még ellátásban sem részesültek, otthonról táplálták őket, a látogatás tehát engedélyezett volt, és az őrség sem veszélyes, némelyiküket a szomszédjuk vagy épp a tulajdon vejük őrizte, bizonyára ellenszolgáltatás fejében, vagyis ha eltűrik őriztetésüket, legközelebb más területen számíthatnak jóindulatukra és segítőkészségükre, ez örökös törvényként megvolt még a Siralom-völgyemben is, legalábbis a szűken vett Siralomvölgyben, ha pusztán a két kiserdő között számítjuk, s ezt a területet a gledicsia meg egy öreg, akkor talán már vihartól kidöntött nyárfa között húzott egyenessel zárjuk le, lemetszve így a falu egy sarkát is, amely csak a közelsége miatt tartozhatott a völgyhöz, vagy azért, mert ezek a falusiak részint a völgy műveléséből, részint pedig fosztogatásából tartották fenn magukat.

Tehát leugorva a répavonat himbálózó hátsó kocsijáról, innen akár már haza is mehettek volna bérelt házukba, családom körébe, megrántva az ajtó madzagkilincsenek kilógó farkincáját és belépve a ház barlangszerűen homályos előterébe, ahol gubbasztva bizonyára most is tartózkodhattak néhányan, családtagok és idegenek vegyest, mert itt mindig kellett tartózkodnia valakinek, bár a letelepedés állandóságának vezérgondolata még nem alakult ki bennünk, cikázó társaság voltunk, rémesen nagy feneket kerítve időnkénti költözködéseinknek, ki-ki falkában terelte az állatait, amíg ötletszerűen túl nem adott rajtuk, majd a pénznek is hamarosan a nyakára hágott, hogy mindent előlről kezdhesen, más helyen és számára megfelelőbb terepen: úgyhogy időnként különváltunk, elszakadtunk egymástól, hosszabb vagy rövidebb időre, amíg csak váratlanul és kiszámíthatatlanul ismét egybe nem csapódtunk; hullámokban telt az életünk, kinek-kinek megvolt a sajátja, míg egy későbbi evolúciós robbanás következtében végleg széjjel nem hullottunk az akkori meg a mostani egyedekre, akiknek egyre kevésbé lett közük egymáshoz, és lassanként szinte szoborrá dermedtek valahol, topográfiailag ugyan világosan behatárolható pontokon, de a helyüket valóságosan is elég nehéz lenne megtalálni — elmozdulnak talán, vagy valamiféle abrázió végez velük, vagy épp ez a lebomlás, amelyről már szó volt, hogy csupán valamelyik rétegüket kezdte ki valami, s azután a többivel már nem törődtek, vagyis a kitelje-

sedő folyamat visszatartásával, esetleg korlátozásával, vagy egyszerűen csak az időnek a pontjait ülik meg, s létezésükhöz vissza kell lapozni, vagy épp előre kell lapozni; ez így ugyan túlon túl kényelmes, ez a nem mutatkozás, és számtalan gonddal jár rálelni egy ülő vagy egy fekvő vagy egy térdeplő alak látványára, de mindenesetre mégis viszonyulást jelent, s az éveken át tartó siralomvölgyi forgolódásom aligha hagyott maga után más feladatot, mint ennek a viszonyulásnak az egyre ismétlődő fenntartását, mert ehhez ott kellett lennem, egyáltalán nem azért, hogy elmondjam vagy beszéljek róla, hanem hogy a magam érdekében tudjam. Mert ha ez valamit lezár, akkor ugyanúgy fel is nyit, vagy — némi fontolgtatás után — így kellene hogy legyen, ennyit állapíthatok meg.

A második nagy kirajzás végül a Siralomvölgyből eredt, vagy ebből következett, mielőtt végleg eluralkodtak volna a birkák vagy a sajtjuk szaga — rühesek is voltak, a bőrükig levedlett róluk vastag rétegben a gyapjú, meg a körmük is gennyezett, mind agyon kellett volna lövöldözni, ha a pisztolyhoz van töltény, egy teli zsebbel kellett volna, hogy testem visszanyerje egyensúlyát, és ne csak az egyik oldalra húzza le a pisztoly súlya, de olyan kaliberűt nem lehetett már sehol sem találni, pedig az ottani lovat is le kellett volna löni, amikor szétszórta a megrakott kocsit, mert nem lehetett vele tovább bánni, bár ez is bánásmód volt, hogy nem lehet vele bánni, s a ló is egyszerre uralkodni kezdett, meg ezt a példát követték a kutyák is, a huzamos éheztetésük következménye volt ez: nyugodtan nyalogatták fel a galambdúc alól az összetört tojásokat, amit a galambok lökdöstek ki a fészkükből, mert nem akartak a tojásokon ülni, állandóan marakodtak, csipdesték egymást, és ha némelyik tojás csak úgy magától kikelt, a fiókákat egyáltalán nem etették, úgyhogy a dúc is büdös lett a rothadó galambfiaktól, és mire elmentem volna, az arcom is teli volt karcolásokkal, rengeteg jelet, üzenetet kellett továbbítanom, és sem az értelmüket sem a jelentésüket nem tudhattam, sőt még azt sem, hogy hova szólnak, merre kell előbb mennem, hogy minél előbb eltűnjenek rólam, mert némely részüknek a nyoma még évek múlva is ott volt a bőrömon, ezeket, úgy látszik, tájékozatlanságból nem adhattam át, mert lehet, hogy csupán a túlsó kiserdőig kellett volna vinnem, de arra nem jártam, vagyis akkor jártam utoljára, amikor épp a helyét szántották fel és a vermek lejárátát keresték, amelyekről tudván tudták, hogy ott vannak, de most nem voltak ott, pedig be sem omolhattak, mert az valóságos földindulás lett volna, a faluban ugyanis volt előt-

te két omlás is, az egyik halálos kimenetelű, terhes asszony veszett bele, aki alatt szó szerint megnyílt a föld; utóbb két éjszakát töltöttem ott, és mert senki nem akarta lakni, a ház később a Siralomvölgyem sorsára jutott.

Miután így álltak a dolgok a Siralomvölgyben, s amekkora darabot csak lehetett, eladtak belőle, mert voltak ott elszántott földek is jócskán, a svábok részéből nem is kevés, amennyit déltől naplementéig elfog az eke, mert azzal már senki sem törődött, meg máshonnan is meg időközben vásárolt darabok is, szélben zörgő kukoricatarlók meg egyebek, az enyém ugyan semmi sem volt, bár alighanem ebbe lett ölve utolsó kísérletképp mindenem olyan vagy-vagy alapon és a tudtom nélkül, mert ezt is simán megcsinálhatták velem, hogy meg sem kérdeztek, az ő rétegükből valószínűleg nem is láttak rám, vagy volt olyan feltevés, hogy esetleg úgysem mutakozom többé, nem fogok *odalapozni*; ez már lényegében akkor is így volt, amikor a szárnyaimat hiányoltam épp, illetve 58 húsvétján, azzal, hogy ez az év eieg tűrhetőnek mutatkozott, bár bizonyos bérelt darabokba csak júniusban került meg vagy inkább július elején, mert ott tovább fenn maradt a víz, azután meg olyan volt, mintha sziklák közé vetett volna az ember, a mag csak begurult valami lyukba, és ott eltűnt, és ez nagyon messze is volt, jóval túl a Perczel-úton, de hogy végül az egész szépen kikelt, az is igaz, csak éppen nem termett semmit, de akkortájt másutt járt az eszem, a pisztolyhoz kerestem megfelelő töltényeket, egyet találtam is, még az első világháborúból, ez szinte hihetetlen volt, hiszen már túl voltunk a másodikon is, de az is lehet, hogy itt összekevertem valamit, mert tudom, hogy a töltény csakugyan megvolt, de a pisztoly már nem volt meg hozzá, odaadtam valakinek vagy elcseréltem egy könyvért, amit azután néha nézegettem, valami magamra vonatkozó adatot kerestem benne, de mivel nem találtam, a könyvet is elhagytam — hol hagyhattam egyetlen valamirevaló könyvemet, amim Zrínyi Miklós Szigeti veszedelmén kívül volt? — sokáig gyötört még ez a kérdés, vagy nem is kérdés, hanem a balszerencse ténye, mert most semmit sem írhatok ide belőle; úgyhogy a pisztolygolyót, amikor rábukkantam, már nem is vettem magamhoz, hagytam a kacat között, mert tudtam, hogy az első világháborús golyók ekkorra már mind megvakultak, már egy tökre sem lehet velük rálőni, hiába minden kutázkodás, egyszóval nyomban csomagolni kezdtem.

Ó, öreg kalandorok!

— ezt ismételtetem magamban, amikor így félresikerült ez a dolog a tölténnyel —, hová legyenek? Bizonyos házakba nem szívesen teszem a lábam, mintha nem mernék már bemenni, illetve nem is tudnám közelebről meghatározni ezt az érzést, egyszerűen csak bennem van, mint az elektromos töltés, és attól kellene tartanom, hogy ki ne pattanjon a szikrája, tehát nem közelelhetek olyan helyekhez, amelyek ilyen szempontból veszélyeztetnek, a Siralomvölgyem most számításba sem jöhetett; két félig üres kofferral állok az utca közepén, tulajdonképpen valami történet van bennem arról a házról, ahol az iménti pillanatig még laktam, hát kísérletet teszek az egésznek az összegezésére, úgy, ahogy ilyen esetekben kell, mert itt aligha fordulok meg mostanában, pestisesnek érzem az egészet, tulajdonképpen az eddigi ágyam az, és megint egy újév, pontosabban Szilveszter éjszakája, amelyet itt átaludtam, egyszerűen annyira fáradt voltam, hogy átaludtam, illetve a derengő ablaktáblákat néztem egy ideig, miután a villanyt eloltottam, és mögöttük az ég már elvesztette minden színét, alighanem ködös volt, mindenképpen 59 utolsó napja kellett hogy legyen, és pár évvel ezelőtt ugyanebben a szobában még hogy forgolódtam a fényben! . . . Ruhát szabattam magamnak egy alacsony és sánta szabóval, a kelmét ágyamra — valójában akkor még az ő ágyára — vetve mutattam meg neki alakomat, és hogy ilyen meg olyan legyen, vitattuk, ő mindenesetre részeg volt, és vagy felfogta ezt vagy nem, mert módosításokat eszközölt a szabáson, hogy ezt lehet vagy azt nem lehet, ezzel magyarázta eljárását, és lehetséges, hogy igaza is volt, túlon túl szertelen voltam, a napfényben felvertem a szoba porát, végül szinte már mindketten aranyban úsztunk, még a drótkeretes szemüvegére is por csapódott, és csak homályosan láthatta bizarr magatartásomat, de nemigen vetett rám ügyet, a számadásaival volt elfoglalva, időses ember, még a papír fölé hajoló feje búbjára is emlékszem, agglégényszag lepett el bennünket, különben mindketten egyet gondolhattunk, és nagyon valószínű, hogy jó cégek lehettünk, ő a fekete ollóval, én meg az ollója alá valóval, ám azóta már évek múltak el, az ő szempontjából mindenesetre évek, én a magam részéről nem számoltam, mivel éltem, ő pedig mindenképpen meghalhatott, vagyis nem találtam már itt a szobában, amikor benyitottam, még a varrógép is hiányzott, csak a nem túl magas szabóasztal volt a helyén meg az ágy, mellette az egyetlen, gőzölt bükkfából hajlított szék, ennyit vett csak magára a csupasz föld, meg a sarokban egy vályogból épített tűzhelyet, úgyhogy középen, a villanykörte alatt

valóságos porond maradt — ami énrajtam megváltozott, csupán az öltözékem volt, golfnadrág, térdharisnya, gyapjúszövet ujjas, szóval inkább siralomvölgyi viselet, fejemben a Kossuth-kalappal.

A gondolat, hogy az ágyamban itta agyon magát, undort, leginkább talán undorodást váltott ki belőlem, de hogy egy reggelre az egyik, fogásra vetett nyakkendőm félig elégett, nem tudnám okát adni, mitől, úgy határoztam, hogy hamarosan felkerekedek innen, amíg nem a szalmazsák fog lángot alattam; de így, az utcán állva, kezemben a két félig üres bőrönddel már visszacsináltam volna az egészet, amikor láttam, kik költöznek a helyemre, pontosabban most már a helyünkre: két telt idomú lány, ember!, hogy azok mit elbírnának! Kereskedőlánysok, én meg itt otthontalanul abajgok... és hogy hajlandóságnak sincsenek híján, már majdnem visszafordultam.

Ám biztosan volt valami jel az arcomon, mert a szívem sokkalta jobban húzott elfelé, mint vissza, hát hagytam ezt a túlvilági lányosházat, bár csak később vettem észre, hogy a történyt is ott felejtettem, s azt mégis el kellett volna hoznom, legalább magamnak emlékebe, de hogy semmi másom nem maradt ott, nem volt bennem kifejezett az elhatározás, meg már különben is messze voltam; hogy a két bőrönd tartalmát egyre rakom, és a rosszabbikat nekiaján-dékozom valakinek vagy elhajítom: ezt forgattam már a fejemben.

Persze, nemcsak az újév volt az, ami itt sértett, azt még el lehet viselni, nem olyan nagy ünnep, az ember legfeljebb elkerüli az utcán az okádékokat, amelyek valószínűleg a hajnal folyamán kerültek oda, ahol találhatóak, és engemet mindegyik újév egyformán sértett, különbség nélkül, nem is tudtam valójában különbséget tenni közöttük, mindegy volt, hogy az 1950-es vagy az 1960-as újév-e az, valahogyan csak elütöttem ezt a napot is meg az előtte levő éjszakát is, az éjszakát alvással, de a nappalra már nem terjedhetett ki az alvásom, mert éjszakánként mindig kialszom magamat, és a nappali alvást kifejezetten erkölcstelennek tartom, az az ember, aki nappal képes aludni, az véleményem szerint réges-rég megérett a pusztulásra, a siralomvölgyi nappali alvásokat juttatja eszembe az ilyesmi, az éhező, bőgve és visítva szertecsatangoló jószágot, a csipogó apró szárnyasokat és az ajtó előtt nyávogó macskákat; Siralomvölgyemben csupán a méhek voltak kitartóak napestig, az egyetlen egészséges és valóban eleven sereglet, mintha a föld nekik nevelte volna a gyomot és a gázt, amely fokozatosan minden mást kiszorított és a falak tövéig csaptak olykor a hullámai, amúgy meg rozsz-

da lepett kapát, kaszát, fejszét és sarlót, senkinek esze ágában sem volt szembeszegülni ezzel, ami titokzatosan elburjánzott, és szívünkbe belopta a pusztulást, a dohánypalánták ott fejlődtek korcsokká a lótrágyában, ahonnan szét kellett volna ültetni őket, valaki egy vagy két sort ki is rakott a galambdúc mögé, de azután mintha megfeledkezett volna az egészről, nem érdekelte tovább, talán eszébe jutott, hogy aznap vasárnap van, és inkább a távoli templomba vagy a közelebbi kocsmába ment, esetleg ott ácsorogta végig a napot a falusi bolt előtt, kezében késő délutánig sörösüveget markolva, és rendületlenül elmélkedve valamin, mire az árnyak nyúlni kezdtek a délutáni napsütésben, átélte fajtája történelmét, ennek terhe alatt viszont csak lerokadt a fal tövébe, s ott aludnia kellett: nem léteztek tovább a számára sem a palánták, sem a jószág, sem a szárnyasok, csupán legyek dongták körül, és ez méhdöngésre emlékeztette, hogy a méhek túl fogják élni a fajtáját, de a legyek is nemkülönben; ezek mind siralomvölgyi tézisek és bölcselmek voltak s jelenlegi állapotomra vagy helyzetemre nem alkalmazhatók, mert nem a Siralomvölgy felé tartottam, utam immár lényegi volt: szürke, zúzalékos kövesúton mentem végig, hová is iparkodhattam abban a verőfényben, amikor senki sem járt sem az úton, sem a földeken — nekem mindig sikerült valahogy elérnem ezt a teljes magányosságot, hogyha megyek valahová, csak egyedül legyek, mintha a bőrömet menteném, de azért aztán igazán be lennék gyulladva, mert míg a többiek nyugton gubbasztanak, esetleg ezt is elunva felcsigázott asszonyuk hasára fordulnak, és kéjek után kutatnak szörzetük között, nekem fontos utam visz az égbolttal összeolvadó semmi felé, mert bosszant egy hulla fiktív elgondolása, magam elé idézése, mintha vele kellene egy ágyban aludnom, s nem azzal a két kacér teremtménnyel, hogy még választanom sem kellene közülük — de most már felhagyhatok ennek az egésznek a fontolgatásával, mintha más módon életre törekednék, de én abba sem fogok belenyugodni, itt tulajdonképpen segítségre szorulnék, de mellőzöm, mert nem várhatom el, hogy bárki is egyezzen velem.

ARCKÉPEM, E MÖGÖTT AZ IDŐK MÖGÖTT

Kezdtek a sok rongyot összeszedni, nem tudom, milyen rongyok lehettek azok, mintha egy hadsereg dobálta volna el fölösleges, de természetesen koszlott, bevárezódott kacatjait, ezzel volt tele a pad-

lás sarka, meg kaptárba való keretek megsárgult léceivel, csupa por volt minden, emellett a cserepek alatt roppantul forró és ritka a levegő, itt csak a darazsak érezhették jól magukat, és tettek is néhány kísérletet, szinte hetykén, hogy a szemünknek ugranak, de alighogy éirugaszkodtak, mintha visszarántotta volna őket valami a sejtire, hivalkodóan hegyes és elszánt volt röptüknek ez a rövid íve, mindenestre felhívták vele magukra a figyelmet, s a többivel már nem törődünk, a rongyok között válogattunk, amik másra sem voltak jók, mint telenként bedugni a padlás szellőzőnyílásait, ha erősebb volt a szél, hogy be ne hordja a havat, vagy betakarni velük az itt tárolt hagymát meg krumplit a fagyás ellen, mert madárijesztőt már nem kellett állítani, nemigen volt mit elhordani sem a galamboknak, sem a madaraknak, az kevés meg, amit mégis elvittek, az úgysis odaveszett volna, tehát a rongyokra merőben más szempontból volt szükségünk, főleg a cejgre meg a vászonra: a kaptárokat készültünk kibontani, s ebből sodortuk a füstölőket a méhek megrendszabályozására, a túlságosan ideges és izgatott családok így sokkal jobban engedelmeskedtek, ha kaptak egy-két fúvásnyit, vagy még jobban megvadultak, s a darazsakéhoz hasonló gyors és zárt ívű támadásokkal kísérleteztek, nekivágódtak az ember arcát fedő hálónak, fullánkjukat nyomkodták be a drótszálak között, kissé bizalmas mozdulat volt ez, ahogy a hálóba kapaszkodtak, s mintha az ivarzással kapcsolatos mozdulatokat tettek volna, mert szinte birkóztak vele; a hunkává tekert és dróttal összefogatott rongycsomó végéről olykor a fúvás áramával piciny parázsdarab, szemcsényinél nem nagyobb is csapódott a lépre a méhek közé, ez igen kellemetlen volt, az ember már szívta volna vissza, s ennek aligha volt értelme — a parázs általában egy méhet talált el, amelyet fokozatosan agyonpörkölt, s nem lehetett megilletődés nélkül nézni, főleg, ha a hangulatuk nyugodt volt, hogyan szorítanak helyet a többiek a perzselődő állat hirtelen agóniájának, széjjeliramodva, majd fejfel fordulva felé csápjukat előrenyújtják, s meghökkenéssel vegyes kíváncsisággal várják be a végét, amíg csak hanyatt nem fordul és fel nem hagy a felháborodás mély zizegésű hangjával. Egy-egy ilyen kellemetlen eset sokáig megmarad az emlékezetben, általában addig, amíg a szemlélő valamelyik kereten rá nem bukkan a hosszú potrohú, kopottas külsejű és látszólag szoros őrizet alatt álló anyára, amelynek látványa van annyira megdöbbenő, mint egy felnyitott mellkasé, amelyben még mozog a szív, vagy egy meztelen nőé, akinek meztelenségét már régóta sóvárogjuk, s egyszeriben a való-

ságosnál is valóságosabb, s ugyanakkor gyöngédséget is ébreszt bennünk, amennyiben normálisak vagyunk. Gyöngédségünk azonos-évédelmezésének óhajával vagy csupán lelkesedésünk önzése — ezt már jellemünkkel kell elszámolnunk, sok minden ugyanis nem irányítható sem bennünk, sem kívülünk: általában magunkra vagyunk utalva.

Igyekszem elképzelni arcomat a drótháló likacsai mögött, fém-pánttal a homlokomon és az állam alatt, a tarkómat meg a nyakereimet biztosító világos, szellős kelmével, teljesen elfoglaltságomban mályedve; a napfény sugárzása a siralomvölgyi nyugaton már vesztett hevéből, de az 1911-ben épített ház homlokzata még fehéren izzik, mögöttem ugyanis magas sövény van, s az ágai között áthatoló napsugarakat fénytörés érheti, mert a fal fehérje enyhe szivárványban játszik, a hőségtől pedig elakad a lélegzet: szabály szerint nem lenne szabad izzadnom, de a kezemre röppenő méhek verejtékemben tocsognak, nem mennek az itatóra. A hűvös szobából nyöszörgést hallok, de úgy teszek, mintha nem is hallanám, tulajdonképpen mi közöm hozzá, ha nem én váltom ki, bármilyen heves is és sístergő és perzselő; tulajdonképpen előreugró hasa van, lapos és csenevész melle, túlságosan széle csípője, vastag lába, hogy léptei alatt járás közben döng a föld, a talaj vagy mit tudom én, micsoda, pince pedig nincs, hogy az visszhangozzon — ennek már így kell lennie. Talán teknő sincs, mert alsóneműjét utána az itatóvályuban mossa, és én megrémíszthetném azzal, hogy fellibbentem rajta a szoknyát, miközben előrehajol, hogy lássam terjedelmes, a házfalnál is vakítóbb fehérségű fenekét, de csak nézem a ténykedését, ahogy a vízben tükröződő képmásomba csapja a kicsavart bugyiját, majd újra mossa, most már szappannal, mintha ott sem lennék, tehát egészen szegényes elképzelésem lehet kinézésemről — helyesbíték: küllememről —, mivel tükröt nem találok, az ablaktáblák piszkosak, a kút mélye meg messze van tőlem, az a víztükör az öklömnyi fejemmel... Tehát kénytelen vagyok türelemmel képzelődni magamról, amíg ezt a hőséget, a tarlok felett füstként kavargó délibábot le nem tarolja a zivatar, mert akkor valahára, feltöltődnek az út morotvái, s a zöld meg a vöröses foltokban úszkáló moszattelepek közül végre kivigyoroghatok az arcomra üledett sárból, porcfűvel a fogam között, itt végre semmi sem fog megzavarni, mi sem tágíthatja a fantáziámat.

TOLLBA MONDVÁN MINDEN TUDNIVALÓKAT,

vagyis hogy a történelem ezt sem jegyezte fel: jó régi volt itt ahhoz minden, hogy ne kelljen semmit sem újraépíteni, hagyni kellett tehát pusztulni, veszni, hogy utóbb ne legyen olyasmi, hogy valaki netán idetéved: lassan és módszeresen ette be magát mindenbe az idő, elaggásra vagy sürgős távozásra kényszerítve mindenkit; no, persze, nem rögtön és nem csupán egy ízben, túl sok volt itt már a felszín alatt ahhoz, hogy ne lehessen tudni és ne legyen nyilvánvaló, hogyan tud itt ez a föld magához rántani, nekem kellett volna türelmesebbnek lennem a lapozással, de nekem a történetek jártak az eszemben még akkor is, amikor a pisztoly már nem volt meg, viszont azt a megfelelő kaliberű történetet meg ott felejtettem, csak a bőröndöket hoztam el meg a lányokat hagytam magam helyett, illetve, hogy egészen szabadon fogalmazzak: magunk helyett, mert a szabót is valami módon még számba kellett vennem, hiszen aludtam az ágyában, Szilveszterestét töltöttem ott, de az utóbb érkező két lány mindent elrontott, mert valószínűleg sikerült valamit megváltoztatniuk, nem énbennem, hanem az ottani jellemző helyzetben, s hiába készülődtem, hogy majd visszamegyek, megnézni legalább, nem jutott rá időm, túlságosan is elmélyedtem tanulmányaimban, s ne is mondjam, hogy ezek a méhekkel voltak kapcsolatosak, és ebben a hiba az volt, hogy az, amit láthattam, már mind leírva szerepelt, és én csak tudomásul vettem, de fikarcnyi újat nem találtam, tehát megint csak tollba mondván állt minden tudnivaló, ez rajtam aligha változtatható, ha el is hanyagoltam a siralomvölgyi méheket, mert gondoltam, másutt csak egyöntetűbben fognak legalább velem szemben fellépni, de erre nem került sor, az egészről csak az számmazott, hogy nyélbe ütöttem egy üzletet: egy siralomvölgyi birkaért elcseréltem egy kerékpárt, de egyik sem volt az enyém — a birka különben is döglennivaló volt, a kerékpárról meg kiderült, hogy lehetetlenség hajtani. Végleg csődbe jutottam a gyakorlat mezején, emellett meg untam is az ott lakó pár szakadatlan szeretkezését, mert ez mindenfajta szeretkezéstől riasztott, elsősorban a nő csúfsága és haszontalansága, vártam néhány napot, hogy kerekét oldják vagy odébblapozzák, s ez részemről nem volt valami nagy dicsőség, mert végeredményben zavartam őket és a terhükre voltam, ideje lett volna megfedkezniem róluk, átvergődnöm egy másik rétegbe, de vártam a zivatart, amiről már korábban szót ejtettem, ez már nagyon későn volt, ha az időt tekintjük, mert azelőtt

másmilyen idők is voltak, de sokkalta régebben, bár itt mindig bajok voltak az ellátás körül, egészen tömören: fennakadások, és mivel erre sem tudtam semmi elfogadható megoldást, a kényszerűség lassan az orromnál fogva kezdett vezetgetni, engem ugyanis nem ismertek errefelé, nem fértem bele a fejekbe, az én szerencsém volt az, hogy mindenkit ismerhetek, s ez a helyzet nagyjából állandó maradt — még megcsodáltam a violákat, amelyeket a vihar majd letördel, meg a gyerekeik egyre inkább kikerekedő fejét: az ördög tudja, kire ütöttek, énram, biztosan nem.

Ekkor már a kísértetek miatt fordítva rakták fel az ólakra, az akolra meg az istállóra az ajtókat, hogy csak fordítva tudjanak bejutni, vagyis sehogy, azok meg ettől függetlenül valószínűleg kibe járkáltak, megint csak írhattak rám, mert az arcom egészen rapacsos volt, feldagadt, mintha méhek szurkáltak volna össze, pedig méh talán egyetlen alkalommal csípett meg, amikor lapozás közben rátettem az ujjamat.

Tehát a továbblapozásból nem lett semmi, viszont ujjamat hirtelen a számba akartam kapni, de akkor megláttam benne a fullánkot — épp az kellett volna, hogy a nyelvembe vagy a szájpadlásomba fúródjon, sőt figyelmetlenségből és óvatlanságból le is nyelhettem volna, s ekkor csakugyan kezdetüket vehették volna kínjaim: valószínűleg fulladás által pusztulok el, valaki ezt így csinálta ki nekem, hogy épp a méhek öljenek meg, ha már a bőrömön keresztül nem tudnak, akkor alattomban, vizespohárba hullva vagy belemarva az ujjamba: itt éreztem meg először, hogy leghelyesebben akkor tennék, ha hagynám ezeket a régi ügyeket, nem csüggenék rajtuk, és nem törekednék arra, hogy feltétlenül belőlük konstruáljam meg magamat, hiszen különben is kísért a nő nyikorgó, duzzogó hangja, hanyadszor hozta már értésemre, adta tudtomra végső óháját:

— Menjen el innen...

Ez mindahányszor váratlanul ért, szinte elakasztotta bennem a lélegzetet, mert végeredményben objektum volt, akarát nélküli valami, mondjuk, lény, vagyis így kellett volna lennie, amott meg odasettenkedett a hátam mögé, és rákezdte azt a siralmas mondkáját, húzta, nyújtotta méltatlankodva a hangokat, s állításai riasztó képzetének a termékei voltak:

— Azt beszélük, hogy én jóban vagyok magával... — amivel sikerült is meghökkentenie, illetve felhívnia fantáziájára a figyelmet, mert ennyit mégsem tételezhettem fel róla, ám az örökös kísértetjárásban élesre köszörülődhetett az esze, még azokban az

időkben, amikor a Siralomvölgy sokkalta népesebb volt, és itt, úgy tűnik, abban az időben mindenre kapható népesség élt, rosszabbak talán, mint a kísértetek — és ekkor megint a pisztoly ötlött eszembe, mert egy osztrák—magyar huszárőrmester is volt közöttük a nem tudom hányas ezredből, ezek alighanem Szabadkán állomásoztak, úgyhogy a pisztoly akár annak az ezrednek is képezhette a tulajdonát, s ez a vén lóköető hihetetlen dolgokra is kapható volt, fegyventől nem tartott, fegyveresen őrzött állami területeken tolvajkodott, eleinte kíségetőt is vitt magával, de ez a legénysége mindahányszor olyan minőségűnek bizonyult, hogy az első vaktában leadott lövésre fejvesztve menekült, miközben ő tovább és halálos nyugalommal végezte a dolgát, ő nem lövöldözéshez, hanem golyózaporhoz szokott, s most ilyen beszari bandával kell neki a vállalkozásait végrehajtania — ezért jobb időkben mindenesetre fél napra kikötötte volna az ilyen gazembereket, de ezek az elkorcsosodott siralomvölgyiek már a falusi verekedésekkor is valamelyik baromfiudvar óljában kerestek menedéket, amíg el nem űlt a csetepaté zaja, s ez még katonával is megesett, az egyenruhája tele lett tyúktetűvel, még az a szerencse, hogy rangfokozata nem volt, mert akkor az őrmester saját kezűleg verte volna félholtra, hiszen arra is kapható volt, hogy a hozzátartozóinak oly módon okozzon örömet, hogy felvásárolja számunkra a Siralomvölgy dirib-darab földjeit, kacatjait, kallódó morzsáit, s amikor ezzel az áratat felverte a kellő szintre, megfizettesse velük, most már a magasabb áron; ellentmondani nemhogy nem mert neki senki — nem is lehetett, mert akkor valószínűleg kilyukadt volna a Siralomvölgy közepe vagy ki tudja, mi történik. Szóval, ezzel a fajta eszélyességgel, már-már eszelősséggel kellett nekem szembenéznem, s az őrmester elgondolásai ennek csak egy töredékét képezték, az itteni tartós létezés sokkal nagyobb körmönfonságot igényelt, ami abból is látszott, hogy az őrmester, amikor már kezdett eleje lenni a rengeteg fortélyosságból meg szakadatlan fejtörésből, jobbra szánta el magát: egyszerűen elköltözött, vitte magával a karvalyorrú öregasszonyt, egy fiát, egy lányát, a többieket visszahagyta egyelőre, számolva azzal az eshetőséggel is, hogy talán még visszatér — ez a lehetőség sok évig és fenyegetően ott lobogott a Siralomvölgyem felett, zavart, nyugtalanságot váltva ki, hogy egy napon megint feltűnik az őrmester, és befészkel magát, fenekestül felforgatva a kialakult viszonyokat, amelyek inkább fagyosak voltak — az őrmester pereputtya ugyanis továbbra nyögte az őrmester hatalmát,

alighanem sarcot is fizetett neki, s mintha mindinkább arra törekedtek volna, hogy még a sarcot se tudják neki megadni, ő pedig örök életűnek bizonyult.

Én magam ügyet sem vetettem a távozásra való felszólításokra meg a rágalmozásokra, ez utóbbit különben is alaptalannak találtam, mert senki sem ismert, vagy talán épp ez váltotta ki az egész, bár ha nincs a méhcsípés, bizonyára engedelmeskedtem volna, mellőzve egy pillanatra annak tudatát, hogy mindenképpen vissza fogok még térni, hiszen nem volt itt mindig olyan rossz sorom.

AMIKOR AZ ÖRMESTERREL MEGISMERKEDTEM

Akkoriban még olykor összekuszálódtak velem az utak, gyakran szorultam támogatásra, általában ismeretleneknek kellett felkarolniuk vagy éppen felszedniük az útszélről, mert híján voltam mindenféle irányérzéknek, amit azután majd Siralomvölgyemben fogok megszerezni, minden időkre szólót, de most egy farolós, rövid száncó hátsó ülésén ültem, ismeretlen ember mellett, aki a derekára kanyarított subának a felét átengedte nekem, hogy meg ne fagyjak, nem is emlékszem már, hogy szőrével kifelé vagy befelé terítettük-e a lábunkra, meg arra sem igen, hogy miként hívhatták, de az arca még előttem van, habár azóta sem találkoztunk, de találkozhatunk még, és akkor majd bizonyára fel fogja említeni azt a száncózást is.

Már a hadiúton haladtunk kifelé a faluból, amikor a siralomvölgyi keleti lejtőn szemünk-szánc egy szempillantás alatt tele lett hóval, tisztességes hóviharral találtuk magunkat szemközt, egészen váratlanul, a nyugati hóviharok sebesek, váratlanok és nagyon kellemetlenek, látni nem lehet tőlük, és a lovak is könnyen utat tévesztenek bennük. Ennek tudata, meg hogy mire fölocsúdtunk, szinte belepatt bennünket, arra ösztökölte az utasokat, akik itt elég jól kiismerték magukat, hogy — az idő még alkonyat előtt állván — térjünk be egy szállásra, és várjuk ki a végét, vagy amíg nem csendesül — ezt tanácsolták egymásnak —, ami nagyjából sötétedésre vagy sötétedés utánra volt várható, s nyugodt időben már könnyedén elkocogunk a havon.

A helyet is ők választották meg, sőt a gazdát is, az örmestert, akit ismertek, akinek talán a keze alatt szolgáltak, mindenesetre atyásan fogadta őket, szép pirosposzsgás arca volt, kunkorira sodort

bajusza, szóval, olyan ember benyomását keltette, aki sem elpirulni, sem elsápadni nem tud, ez erkölcsi mérce is lehet benne, de a lovakat nem engedte be az istállóba, azok kibírják a fagyon is, tudhatta, hiszen ő volt a huszárörmester, csak le kell takarni őket, hát letakartuk őket a subákkal, miként a kocsmá előtt szokás, azután bevezetett bennünket egy szobába, amelyik, isten bizony, üresen állt, hideg volt, kemence sem volt benne, talán magtárnak használhatták, s itt eltoporogtunk egy darabig, amíg fázni nem kezdtünk, ő nem fázott — igaz, ködmönben volt —, s hogy besötétedett, nemigen invitált bennünket melegebb helyre; egyszer valaki bejött a magtárba, annak súgott valamit, gondoltuk, legalább vacsorát kapunk, de nem kaptunk, még egy lámpát sem, amivel világíthattunk volna, bár sötétedéstől többször is be-bejött valaki a házbelieliek közül, és sugdolóztak, csoda, hogy minket nem vontak be ebbe, hogy nem kevertek össze egymással — egyszóval, mi benn a hidegben, a lovak meg kinn, a fagyban, a vihar ugyan nem csendesedik, etetni-itatni kellene őket, de nincs rá mód: ez más vidéken garázdaságnak számít, elképzelhetetlen gazemberségnek, ettől függetlenül a siralomvölgyiek ehhez tartják magukat, megjátsszák az ütődöttet.

És ez később is, mindvégig így folytatódott, az őrmester hozta ide ezt a szellemet, s amikor elköltözött, nem vitte magával, hanem letéteményeseket hagyott hátra, ezért került Siralomvölgyem embertelen hely hírébe, ahol a haszonlesők egymás hegyén-hátán nyüzsögnek, és ettől függetlenül mégis minden bomlik, egyszóval mindinkább kísértetjárta hely lesz, én meg időt fecsérelek rá, vagyis úgy teszek, mintha ott élnék.

Ekkor már nem lehetett nézni a fáit is, ahogy egymás után vesznek ki, a frissen ültetett csemeték pedig nem fogják meg, egy-két sárga levelet hajtanak legfeljebb, ám nyárra az is lehullik róluk, az a vékony törzsük meg semmire nem való, még koldusbotnak sem felelne meg.

A HÓVIHARTÓL ODÉBBLAPOZVA

Ahogy szememet, látósíkomat egy pillanatra már mindig elborítja ez a mindent átható fehérség, és egy rövid ideig a verőfényben is megtartja magát az őrmester konok alakja, igaz, ekkor már más helyzetben, tehát ez a kép már későbbi lehet, a romszállások közül való, ahol az őrmester a birkákat őrzi, és a leomlott falak festését

kaparásza, vagy a falaktól távolabb, a volt udvaron turkál valami hasznos dolgot sejdítve nem nagy mélységben a rögök alatt, csirkeitatót vagy fejszefokot, kaszakaalapáló üllőt, ami se nem érték, se nem kacat, úgy véli legalábbis; a ködmöne ezóta zsírozódott vagy piszkolódott valamennyit, az ujja lki is szakadt, talán valami cserjeágban akadt fenn, mindenesetre egy derékszög alakú hasadás van rajta, amit a csörgősre száradt bőrről eltüntetni nem lehet, befoltozni sem, mert a tű alatt töredezni kezdene a bőr: mintha teljesen ide költözött volna a romok közé, egyiktől a másikig terelgeti a bogánccsal teliragadt szőrű, sánta birkákat, s micsoda nótaszóval — egyházi énekeket zeng a szeleknek, és később ebből majd komolyabb nézeteltérések támadnak, mert bár annak idején a templom építésére egy vasat nem adott, egy képet nem festetett bele, ezt a jámbor lelkekre bízta, most viszont ha beszabadul a templomba, a szelek szárnyán edzett hangjával fülrepezítő éneklésbe csap, üvölt, versenyt ordít a kántorral, s itt mit sem ér a tapintatos figyelmeztetés, leinteni nem lehet, kitiltani még kevésbé, épp onnan, ahol minden ember egyenlő, vagyis isten színe előtt. Ez nyilvánvaló kergeség, vagy csak egyszerű bolondozás, ezen aligha lehet elmenni már, cirkusolás vagy nevezük akárminek, ám énbennem amaz a másik él, onnan, a hóviharból, amikor oly ocsmány módra megnyomorgatott bennünket, hogy jobbnak láttuk elmenekülni, határozott marasztalása ellenére, mert talán miránk is sarcot akart kivetni. Így mindenesetre jobb volt, ha a nótáit fújta, istenéhez kiáltozott a tövises bozótból, amelyet a birkák egészen lecupaszítottak, ez bibliai képet nyújtott róla, a jó pásztorról, amint fokhagymagerezdeket hámoz, és szórakozottan rágcsálja.

Egy későbbi télnek a töredékét ugyanabban a hodályban töltöttem el, subába burkolózva gubbasztottam az ágy szélén ülve, nem tudnám megmondani, mi az ördög vitt rá erre, hogy a megfagyással küszködjek, tettem mindezt emlékezetből és alighanem részegen, legalábbis egy alkalommal, az ablakok rosszul zártak, és megint nyugati szél fúj, de a derült időben nyoma sem volt a hónak, csak a szél csapdosott, rángatott, tépdesett valamit, nem a füstöt, hanem inkább a tető szegélyét, s madarak röpdöstek — madarak-e — az ablakon is meg a sövényen is túl, vagy csupán a szél hajtott valamit, csuhédarabokat, szénacsomókat, egy részegnek ennyi is elég, hogy csúffá tegye, tehát sürgősen el is megyek ünne, csak még egyszer kijózanodjam — forgott a fejemben az egész világ, és akkor, tudom, ki kellett mennem, hogy hányjak, a hideget sem

éreztem tovább, és a régi, általam is jól ismert részegesek jutottak eszembe, egyikük például bizonyos alkalommal, ahogy áthajol a kerítésen, s ettől nevetgetnékem támadt: hiszen ez mégis rendszeretetre vall, keresztülhányni a kerítés felett.

MINDEN ARANYKERETBEN

Időközben ez a téli szoba annyit mindenesetre változott, hogy ágy került bele meg kinagyított és retusált fényképek a falakra, hogy milyen céllal és hogy kiket ábrázolhatnak, ezzel én aligha törődtem, ha éltek még, azért, ha meg nem, akkor azért, engem a történések meg a viszonylatok sodra hordozott; azt is csak hallomásból tudtam, hogy valaha az őrmester rendelkezett ezzel a területtel, illetve, közvetett módon még ma is alá tartozott, hetente-kéthetenként valóságos processzió ment hozzá, s ő ilyenkor, miután a mellette ülő tanácsadóival suttogva megbeszélte a dolgot, könyörtelen istenítéletet tartott: ennek lett áldozata egyebek között a birkaakol is, amelyet kíméletlenül áttelepített a maga közelébe, meg valamivel később a négy vagy öt hosszú deszkaszáלבól ácsolt nagykapu is — a deszkára hirtelen szüksége lett, és se szó, se beszéd, szétventék a kaput, s már vitték is, akkor véletlenül épp ott tartózkodtam, de az ilyen apró eseményeket arra sem tartottam már érdemesnek, hogy a dróthálót lehúzzam a fejemről, s úgy vegyem számba a kibontakozó helyzetet, amennyiben történetesen a méhekkel voltam elfoglalva.

Am akkor télen, miközben részegen gubbasztottam az ágy végének dűlve, akaratlanul is szemet szűrtak az aranyrámás felvételek, és az járt az eszemben, persze, égálynai távolságra levő, szivárványos ködökben úszva, mintha gondolataimban már lemenni készülné a Nap egy havas táj felett, vagyis egy lábam előtt elterülő tágas hómezőt igyekezne felbillenteni egyre növekvő súlyával, a fejemmel, hogy utána végleg a sötét oldalát mutassa felém, amit már kevésbé kedveltem, tehát olyasmi is megfordult ebben a nehézkes fejemben, hogy micsoda különleges érzések járhatták át ezeket a teremtményeket megörökítettésük pillanataiban, teszem azt, ott la: amikor az a csenevész, de mosolyából ítélve testi vágyak elfecsérlésére szánt és erre önmagától is hajlandó fekete bogár karján magasra emeli, szerelmetesen magához szorítja azt a már növendék kisdedet, akit áthat, meghat, szinte feldúl ez a testi közelség, és

olyasmi fel sem villan az agyában, hogy mily szövevényesek, már-már szinte járhatatlanok az élet útjai, nem érte még azt a kort, hogy felfoghassa, miszerint itt már leendő kifosztását készítik elő, siralomvölgyi módra, hogy már ebben a meghitt viszonyban is gyűlölet feszül, és a hangsúly a magakelletésen van, istenem, micsoda fogság ez, amelyből megszabadulni az ember fél életére és minden szerencséjére szükség lesz — tehát kívánok, neked, poronty, még mielőtt elaludnék, boldog szabadulást és ne túlságosan sokáig tartó rabságot, amennyiben lesz bátorságod felismerni, hogy beleszülettl: semmi kétség nem fér hozzá, mocskos lé ülepedett Siralomvölgyemre, de ez innen tovább árad, már bizonyára a falun is túl jár, túl a falu mögötti legelőkön, józanon sem lennék képes meghatározni kiterjedését, de mindenképpen hullámszik és vágat és dül, elér a nádasokig vagy azokon is átsap, már nincs határa, még a méheknél is alaposabb tanulmányozást igényel; 58 januárjának végén már kialakult bennem ez a vélemény, de, mondom, részeg voltam, az italt pedig rosszul bírtam, nem csoda hát, ha még egy ideig veszélyeknek tettem ki magamat, és ebben nagyban közrejátszott feledékenységem, nem ébredtem idejében tudatára.

De hogy nyárra elvitték az ágyat és a képeket is összeszedték előlem, más látványosságokban való elmerülésre kényszerítettek — most már bizonyos vagyok abban, hogy ez az őrmester sötét passzióinak egyike volt, mert nemrégiben egy újsághirdetést olvastam, amelyben tanácsadói ezeket a holmikát — leírásukból rájuk ismerem — áruba bocsátják, tehát az őrmester napjainkra valószínűleg meghalt, de ez már túl késő volt, és az egész úgysem ér már semmit, a térségben lezajlottak a nagy osztozkodások.

AHOGY OTTHAGYTÁK AZ EGÉSZET

Alighanem 1960 volt az az év, amikor elpusztultak a méhek, szabad akarattól, a maguk választása szerint szétbomlottak a családok, nem segített rajtuk a ráröptetés sem, pedig nem voltak betegek, különben pedig nyár dereka volt, persze, akkor már nagyban folyt Siralomvölgyem kiárusítása, még annak a hajthatatlan kerékpárnak is gazdája akadt, minden ócska limlomnak, közöttük elég sok idegen holminak is, amelyeket annak idején valaki jó szándékúan kölcsönadott, de vissza már soha nem kapott, és napokon belül nem is volt kin követelnie, minden eltűnt, és az egész Sira-

lomvölgy Szabadkára költözködött, mert ott ez van meg az van, nekem például kialakult véleményem volt az egészről, el tudtam képzelni ezeket a bunkókat a nagyfejű lányaikkal a szabadkai korzón meg a Leovits-palota előtt, épp oda illettek ugyanannak, amilyen minőségben később egy, a falubeliek közül való lányt láttam Újvidék központjában, vagyis utcasöprőnek, mert azért a siralomvölgyi tartózkodás még napszámosi szinten is jóval felette áll az ilyesminek, s aki úgy dönt, hogy ennek ellenére elhagyja, nem is érdemel mást, márpedig egyetlen traktorpótkocsira felrakodtak és elmentek, a házba pedig — mert ez még megmaradt — nem költözött már senki, ezzel pusztulásnak is indult minden, nem mintha épp aznap hajtott volna ki a gyom a falak tövéből, mert már évek óta kihajtott, de a pusztulás ténye a lakatlansággal vált véglegessé, ami azután kormosan röpködött le-fel a kéményben, kereste a fészket, akár egy elcsatangolt denevér, de a kemence válláról elvitték az órájukat is, úgyhogy idő sem volt többé meg mértéke sem valami olyannak, amit időnek lehetne nevezni, a falusi rész lakóinak a szívük sajgott: Csak mennyit össze lehetett ott lopkodni! — sopánkodtak, mindenesetre a gyakorlatiasságuk szemszögéből mérlegelték a dolgot, de eleget lopkodtak ők különben is, egész éjszaka hallani lehetett rövid, kotyogó agyú és sebes kocsijaikat, éjszaka járt a legtöbb kocsis a hadiúton, mind az állami földek irányába tartott, s azután nagy kerülővel a belső úton tértek vissza, ahol már senki sem figyelhette őket, és nem is ébresztettek gyanút.

Ettől a naptól kezdve nekem itt nem volt semmi keresnivalóm sem, úgyhogy még egyszer megfordult a fejemben a szabó szobája, majdnem mintha sóvárogtam volna utána, de hogy mikor is volt az, amikor legutóbb eljöttem onnan, már-már az ujjamon kellett kiszámlálnom, tehát nem formálhattam rá jogot többé, mert a lányokra ugyan még emlékeztem, de ők aligha emlékezhetek énrám, futólag láttak csupán, és ki kezeskedik azért, hogy még mindig ők vannak a szobában, ugyanúgy elmehettek onnan már régen, ahogyan én elmentem, hónuk alá kapva a kevés holmijukat, tehát az afféle ábrándkép volt, akárcsak az, hogy addig a napig a Siralomvölgyben volt az otthonom, ami valójában sehol sem volt, persze, a falusiakhoz voltam bejelentkezve, de mindenfajta cím nélkül, soha nem is kaptam meg semmiféle postai küldeményt, mindent más helyre továbbítottak, amilyen gyorsan csak lehet, vagy visszaküldték azzal, hogy a Címzett Ismeretlen.

Akkor eszembe jutott annak az elszakadt filmdarabnak a vége,

illetve még az az időpont, amikor sejtelmem sem volt arról, hogy merre lehet a Siralomvölgyem, és hogy innen véglegesen el kellett mennem — főként a méhek miatt —, úgy tekintettem, hogy amazokba az időkbe térek most ismét vissza, és mindent, ami itt volt, el is felejtethetek, de akkor kénytelen voltam rájönni, hogy az egyáltalán nem fog menni, mert volt itt vagy tíz év, amivel igazság szerint — hogy ilyen váratlanul nekem ajándékozták — nem tudtam a meglepetéstől mihez kezdeni, a hátam mögét rejtett markomba akartam szorítani, mert talán így nem fogják észrevenni, de aztán kiderült, hogy tömegéhez viszonyítva alighanem én vagyok a kisebbik, és sokkalta jobb lesz, ha mögéje bújok, bár ott-tartózkodásaim eléggé levegősen oszlottak meg, tíz siralomvölgyi napnál sohasem bírtam ki többet egyhuzamban, jó volt, ha kijött belőlük ennyi, bár nem emlékszem, hogy akkortájt ilyen sokat rostokoltam volna egy helyben vagy képes lettem volna ilyen rostokolásra, hiszen vártak körben a többi táborhelyeim, de a Siralomvölgyemben tudtam valahányszor a legmélyebbre merülni, bár másutt sem ismertek alaposabban.

Nem a magányosságom volt az, ami itt ki tudott belőlem szakadni, hiszen azt magam téptem ki mindig gyökerestül, és nem is a hely sivársága, mert sivárabb helyet az újvidéki telepi rámpa előtti térnél el sem tudnék képzelni, és mégis évekig ott vásároltam a cigarettát egy nagy bajuszú embertől, és csak most jövök rá, talán azért, mert valami rendkívül bonyolult képzettársítás alapján siralomvölgyinek is tekinthettem volna. Egyszóval, talán azért ragaszkodtam a siralomvölgyi területhez, mert ott volt, ahol volt.